

Iets over het Vrouwenzand en de Vrouwenbrug

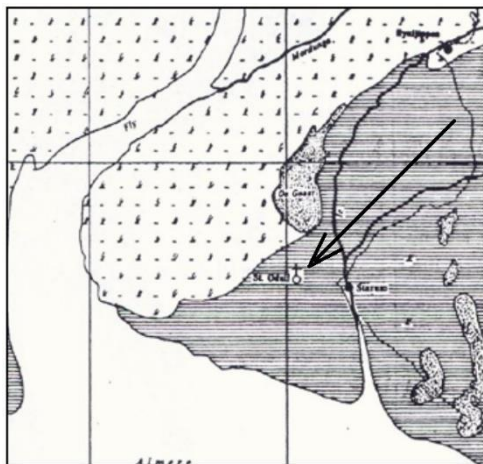
(Gepubliceerd in 't Staververs Krantsie 2023)

Dat Staveren tot het begin van de 17^e eeuw rondom aan het water lag moge als bekend worden verondersteld. De bloei van het middeleeuwse Staveren als handelsplaats was te danken aan deze situatie en dat het water ook een vernietigende werking op de stad had is ook geen nieuws.

Om het onderwerp van dit stukje een plekje in de tijd te geven gaan we eerst weer even terug in de tijd en wel naar de 12^e en 13^e eeuw. We maken daarbij dankbaar gebruik van een aantal drukwerken die we hieronder als bronnen vermelden.

Staveren in de vroege middeleeuwen.

De zeespiegel rees toen ook al, sinds de periode na de laatste ijstijd. Naast dit verschijnsel kwamen in die periode enkele heftige stormvloed en, waarbij het landschap definitief veranderde. Het Vlie en het Almere werd gedurende die tijd omgevormd tot de Zuiderzee. Tot ca. 1,5 km westelijk van Staveren bevond zich een uit de laatste ijstijd gevormd gebied, dat was opgebouwd uit een veenlaag, afgedekt met klei boven de keileemlaag uit de laatste ijstijd. Hiervoor lag een nog een groot gebied dat uitsluitend uit veen bestond. Tijdens de stormvloed en zijn grote delen hiervan weggeslagen. Niet alleen het roemruchte Sint Odulfusklooster (dat zijn oorsprong had in een in 837 door de kannunik Odulfus gestichte kerk) verdween in de zee, maar ook delen van de oorspronkelijke stad Staveren.

Helaas zijn er praktisch geen archeologische resten van Staveren van vóór de late elfde eeuw in de bodem van het IJsselmeer gevonden. De enige geschreven bronnen die er uit die tijd zijn gaan over een inval van de Noormannen in 991, het privilege van vóór 1068 waarin Staveren stadsrechten kreeg van de graaf van Friesland en de stichting van een abdij in 1132, gewijd aan de heilig verklaarde Odulfus en Maria Magdalena.

Omstreeks 1200 behoorde nog een nederzetting met de naam Ruthne tot het Odulfusklooster.

Vermoedelijk lag deze buurt op de vlakte of landtong ten zuiden van het klooster (zie beide kaartjes).

Uit archeologisch onderzoek langs de Delft bleek dat rond die tijd het oudste Staveren een stadsuitbreiding kreeg. Een strook land van ten minste 825 meter lang aan weerszijden van een veenriviertje, de Nagele, werd ontgonnen en gereed gemaakt voor bewoning. Uit dit archeologisch onderzoek bleek verder dat deze nieuwe nederzetting-in-aanbouw tussen 1120 en 1140 getroffen werd door een overstroming of stormvloed. Toen werd een dik pak klei afgezet op de oevers van wat eerst het "Diept" en later de "Delft" werd genoemd.

de globale locatie van het oude Staveren en het Sint Odulfusklooster aan.

Daarop bouwde men tenslotte het huidige Staveren.

Toen in 1413 het inmiddels bouwvallig geworden Odulfusklooster compleet onbewoonbaar was geraakt, besloot men een nieuw klooster op hoger gelegen

gronden te herbouwen. Dit werd een plek in het zuiden van het nieuwe Staveren (aan de Delft).

Later stond dit bekend als het "Maria Magdalenaklooster", een vrouwen- of begijnenklooster van de augustijner orde.

In 1453 en 1466 werden de rechten van het klooster bevestigd. Het klooster bezat weidegronden op de vlakte bij het oude klooster, waar de nonnen gewassen (vermoedelijk graan) verbouwden voor de bereiding van brood en bier.

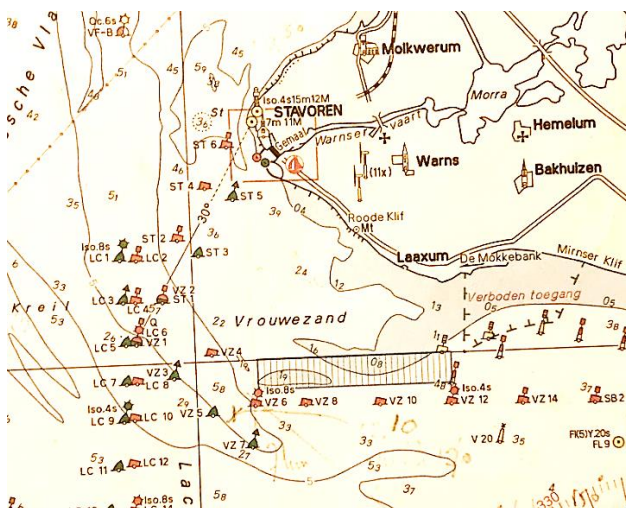
Stormvloedenverslonden het veen- en kleidek en wat overbleef ligt daar nog steeds als een ondiepe keileemlaat.

Vrouwezand of Vrouwenzand?

Gedeelte van een kaart van Christiaan Sgrooten uit 1573 met daarin de vaarroutes en de ondieptes ter hoogte van Staveren. Het vrouwenzand is hier al definitief onder de zeespiegel verdwenen.

Deze ondiepte kreeg later de naam Vrouwezand. Door de stijgende zeespiegel raakte de zandbank steeds verder onder water, totdat de Afsluitdijk in 1932 was aangelegd.

Fragment waterkaart van het IJsselmeer uit 1995 met in het midden het woord Vrouwezand

Op recente waterkaarten verdween de "n" en is de naam verbasterd tot Vrouwezand. Vermoedelijk wisten de cartografen niet beter dan dat dit met de sage van 't Vrouwje van Stavoren te maken had. Ten onrechte, weten we nu. De ondiepte is nu aangeduid met een serie boeien.

Een andere verwijzing naar de nonnen van het klooster vinden we terug op de kaart van Schotanus uit 1664. De zuidelijkste brug over de Delft droeg toen de naam **Vrouwenbrug**. Vermoedelijk lag deze brug in de route die de nonnen in oude tijden aflegden tussen de Nicolaaskerk en het Maria Magdalenaklooster en bleef men de naam ook na de reformatie in ere houden.

De naam Vrouwenbrug vervaagde echter toch en werd in de 18^e eeuw de Pieter Reiniersbrug genoemd, naar de bewoner die destijds tegenover deze brug woonde.

Bronnen:

- Het oude Staveren, proefschrift door Klaas Heeringa, 1893;
- Tusschen Flie en Lauwers, Leeuwarder Courant, door J.T. Beetstra en N.J. Waringa, 1928;
- Kloosters en Het Vrouwtje van Stavoren in Staveren o Staveren, resp. door Jan Mulder en Klaas Zwaan 2002;
- Raised by the River, Swallowed by the Sea, proefschrift door Geert Overmars, 2015;
- Hansas en Hanze van Staveren, door Binne Lútsen Boarnstra, 2010;
- Eindrapportage Onderzoek naar restanten van het klooster van St. Odulphus bij Stavoren, Stichting Archeos Fryslân, 2010;
- Augustinessen yn Starum, Leeuwarder Courant, door Kerst Huisman, 2017.